

Bardzo Młoda Kultura

Poradnik
bardzomłodo-
-kulturalny

5

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Bardzo Młoda Kultura 2019-2021.

Małgorzata Niezgoda-Kamińska

PRAWO
W REALIZACJI
działań kulturalnych

Działalność kulturalna została zdefiniowana w ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. z dnia 9 stycznia 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 194). Polega ona na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Przykładowe formy organizacyjne działalności kulturalnej, które zostały wprost wymienione w ww. ustawie to: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Ich działalność została ujęta w różne ramy, w tym wynikające ze specyfiki prowadzonej przez nie działalności, a przed wszystkim wynikające z przepisów prawa. Oznacza to, że wszelkie działania instytucji kultury winny być dokonywane z poszanowaniem regulacji prawnych w zakresie ich działalności, przy uwzględnieniu aktów utworzenia tych instytucji. Instytucje kultury działają na podstawie aktu o ich utworzeniu oraz statutu nadanego przez organizatora. W zależności od tego, kto jest organizatorem instytucji kultury, rozróżnia się instytucje kultury:

- państwowe: ministrowie oraz kierownicy urzędów centralnych organizują działalność kulturalną, tworząc państwowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym,
- samorządowe: jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym
- wspólne: w/w organizatorzy, mogą na podstawie umowy zawartej między sobą:
 1. tworzyć lub łączyć prowadzone przez nich instytucje kultury;

2. prowadzić jako wspólną instytucję kultury prowadzoną przez jednego
3. z organizatorów instytucji kultury.

W orzecznictwie wskazuje się, instytucjami kultury są jedynie jednostki utworzone przez wymienione wyżej podmioty (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 16 lipca 2008 r., IV SA/PO 29/08, Legalis nr 497586). Instytucje kultury obok działalności podstawowej w postaci tworzenia, upowszechniania lub ochrony kultury, mogą dodatkowo prowadzić działalność gospodarczą, ale zyski z tej działalności winne być przeznaczane na ww. funkcje podstawowe. Możliwość taka istnieje pod warunkiem wprowadzenia do statutu norm dotyczących prowadzenia przez instytucje kultury działalności innej niż kulturalna, jeżeli instytucja zamierza działalność taką prowadzić. Przykładowo, Gminny Ośrodek Kultury jako samorządowa instytucja kultury może prowadzić działalność inną niż kulturalna, o ile taki zamiar został przewidziany w statucie. W szczególności prowadzenie w ramach takiego Ośrodka placówki wsparcia dziennego w formie świetlicy w rozumieniu ustawy o wspieraniu rodziny nie koliduje z podstawową działalnością statutową Gminnego Ośrodka Kultury jako instytucji powołanej do szerzenia kultury, ale i do realizacji celu w dziedzinie wychowania i edukacji (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Gliwicach z dnia 17 grudnia 2019 r., III SA/GI 791/19, Legalis nr 2276378).

Osoby realizujące działania kulturalne winny pamiętać, że instytucje kultury uzyskują osobowość prawną i mogą rozpocząć działalność dopiero z chwilą wpisu do rejestru prowadzonego przez organizatora. Oznacza to konieczność posługiwania się aktualnym odpisem z właściwego rejestru

na przykład w celu udowodnienia, że dana osoba jest uprawniona do dokonywania oświadczeń woli w imieniu instytucji i w jakim zakresie. W rejestrze tym wpisuje się bowiem między innymi imię i nazwisko dyrektora instytucji kultury i jego zastępców albo oznaczenie osoby fizycznej, której powierzono pełnienie obowiązków dyrektora, albo której powierzono zarządzanie instytucją kultury, a także imiona i nazwiska pełnomocników instytucji kultury uprawnionych do dokonywania czynności prawnych w imieniu instytucji oraz zakres ich upoważnień. Zatem w znacznym uproszczeniu można uznać, że odpis z tego rejestru pełni nieco podobną funkcję do odpisu z KRS.

Dostrzec należy także, że działalność kulturalna może być prowadzona przez także przez inne podmioty, w tym podmioty prywatne. W tym przypadku, podmioty te mają znacznie większą swobodę np. w kwestiach związanych z wydatkowaniem środków finansowych.

Niezmiernie istotne jest, że instytucje kultury mogą dokonywać wydatków publicznych zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tj. z dnia 4 kwietnia 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 869). Stosownie do tej ustawy, jednostki sektora finansów publicznych zawierają umowy, których przedmiotem są usługi, dostawy lub roboty budowlane, na zasadach określonych w przepisach o zamówieniach publicznych. Wydatki winny być dokonywane:

- 1) w sposób celowy i oszczędny, z zachowaniem zasad:
 - a) uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów,
 - b) optymalnego doboru metod i środków służących osiągnięciu założonych celów;
- 2) w sposób umożliwiający terminową realizację zadań;

3) w wysokości i terminach wynikających z wcześniej zaciągniętych zobowiązań.

Zauważyć należy, że zasady te odnoszą się do wszystkich wydatków, niezależnie od ich wartości. Zatem instytucje kultury dokonując realizacji działań kulturalnych, które związane są z dokonywaniem jakichkolwiek wydatków, winny zwracać szczególną uwagę nie tylko na zachowanie wszystkich ww. zasad, ale także na poprawny i wystarczający sposób udokumentowania spełnienia tych zasad. W tym celu konieczne wydaje się wprowadzenie stosownych regulaminów, zarządzeń, w których zostaną określone procedury, gwarantujące zarówno zachowanie tych zasad, jak również właściwe udokumentowanie dokonywanych czynności. Powinny być one zredagowane w taki sposób, aby ułatwiać poprawne wydatkowanie środków publicznych, nie powodując jednak nadmiernej biurokracji i mnożenia zasad, które nie wynikają wprost z przepisów powszechnie obowiązującego prawa. Warto także pamiętać o dobrodziejstwie art. 4 d ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych (tj. z dnia 11 września 2019 r. Dz.U. z 2019 r. poz. 1843). Ustawy tej nie stosuje się do zamówień tzw. unijnych (tj. zamówień o wartości mniejszej niż kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8 pzp), których przedmiotem są dostawy lub usługi z zakresu działalności kulturalnej związanej z organizacją wystaw, koncertów, konkursów, festiwali, widowisk, spektakli teatralnych, przedsięwzięć z zakresu edukacji kulturalnej lub z gromadzeniem materiałów bibliotecznych przez biblioteki lub muzealiów, a także z zakresu działalności archiwalnej związanej z gromadzeniem materiałów archiwalnych, pod warunkiem,

że zamówienia te nie służą wyposażaniu zamawiającego w środki trwałe przeznaczone do bieżącej obsługi jego działalności. W celu wyjaśnienia pojęcia „środków trwałych przeznaczonych do bieżącej obsługi działalności” warto odwołać się do stanowiska Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wyrażonym w piśmie kierowanym do Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych datowanym na 16 października 2014 r., w którym wskazano, że pod pojęciem tym należy rozumieć środki nie mające bezpośredniego związku z działalnością kulturalną podmiotu, tj. służące jego administracyjnemu czy też organizacyjnemu funkcjonowaniu. Możliwość taka jest szczególnie istotna np. wobec planów zakupu dzieł muzealnych konkretnego artysty czy planów zorganizowania koncertu danego zespołu.

Wydaje się, że najczęściej zawieranymi umowami w ramach realizacji działań kulturalnych są umowy zlecenia, umowy o świadczenie usług i umowy o dzieło. Praktyka oraz orzecznictwo pokazują, że odróżnienie tych umów niejednokrotnie sprawia pracownikom instytucji kultury wiele problemów, a granica między usługami, a dziełem bywa płynna. Jednak każda z tych umów ma konsekwencje związane z ubezpieczeniami społecznymi i koniecznością opłacenia składek. Niejednokrotnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych, kwestionuje zgodną wolę stron co do rodzaju umowy i stwierdza podleganie ubezpieczeniu społecznemu i samodzielnie ustala rzeczywisty jego charakter i istniejący tytuł ubezpieczenia (zob. wyrok SN z 10.7.2014 r., niepubl.).

Warto zatem ustalić jaka jest zasadnicza różnica pomiędzy tymi umowami, tak aby nie narazić się na zarzuty zastosowania niewłaściwej wysokości i podstawy prawnej zastosowanych składek.

Po pierwsze należy stwierdzić, że w tym kontekście nazwa umowy nie ma przesądającego znaczenia. Sam fakt nazwania przez strony łączącej je umowy „umową o dzieło” w żadnym razie nie może przesądzać o jej charakterze, w oderwaniu od oceny rzeczywistego przedmiotu tej umowy i sposobu oraz okoliczności jej wykonania (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 września 2020 r.

II GSK 3264/17). Istotną cechą umowy o dzieło, która w znacznej mierze pozwala na odróżnienie jej od umowy zlecenia, lub umowy o świadczenie usług, a do których stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu, jest weryfikowalność, samoistność, jednorazowy rezultat, tj. wynik tej umowy. Rezultat ten powstaje dopiero w wyniku realizacji umowy o dzieło, nie istnieje wcześniej, jest wytworem przyszłym w momencie zawierania umowy. Słusznie zauważa się też, że istotnym kryterium umożliwiającym odróżnienie umowy o dzieło od umowy zlecenia lub umowy o świadczenie usług jest możliwość poddania dzieła sprawdzianowi na istnienie wad fizycznych, czyli weryfikacja, czy jest możliwe odpowiednie zastosowanie przepisów o odpowiedzialności za wady (por. wyrok

Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 września 2020 r., II GSK 2660/17, LEX nr 3054572). Z kolei, w odróżnieniu od umowy o dzieło przyjmujący zamówienie w umowie zlecenia (czy też umowie o świadczenie usług) nie bierze na siebie ryzyka związanego z niepomyślnym wynikiem czynności. Odpowiedzialność przyjmującego zlecenie za właściwe wykonanie umowy oparta jest na zasadzie starannego działania, podczas gdy odpowiedzialność strony przyjmującej zamówienie w umowie o dzieło niewątpliwie jest odpowiedzialnością za rezultat (wyr. Sądu Apelacyjnego

w Szczecinie z 29.10.2013 r., III AUa 351/13, Legalis nr 1229557). Generalnie zatem i w dużym uproszczeniu przyjąć należy, że istotą zlecenia jest zobowiązanie do starannego działania, a przy dziele – wymierny i weryfikowalny rezultat pracy. Jak słusznie wskazuje Sąd Najwyższy, w umowie o dzieło doszło do przesunięcia punktu ciężkości z aspektu czynnościowego na finalny (por. por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2017 r., III UK 53/16, Legalis1546751).

Przykłady:

- **wykład na określony temat, jeżeli posiada on cechy utworu**, czyli ma charakter autorski - niestandardowy, niepowtarzalny i twórczy, a nadto jest możliwe jednoznaczne zweryfikowanie jego wykonania. Jednak ochronie prawa autorskiego nie podlegają działania o charakterze odtwórczym, polegające na wykonywaniu czynności wymagającym określonej wiedzy i zdolności do jej przekazania – umowa o dzieło (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2017 r., III UK 53/16, Legalis1546751),
- **wykonanie rzeźby, obrazu** – umowa o dzieło,
- **wykonanie projektu aranżacji wystawy** – umowa o dzieło,
- **jednorazowe wykonanie koncertu przez skrzypaczkę, która nie była solistką** - umowa zlecenia,
- niekiedy **wykonanie koncertu** może być zakwalifikowane jako umowa o dzieło, „*pod warunkiem jednak, że koncertowi temu można przypisać cechy utworu. Te warunki spełniałoby jednakże tylko przygotowanie i wykonanie przez zainteresowanych: warsztatów artystycznych, spektaklów, scenariuszy, koncertów, roli aktorskiej,*

utworów muzycznych o charakterze niestandardowym, niepowtarzalnym, wypełniających kryteria twórczego i indywidualnego dzieła. Natomiast ochronie prawa autorskiego nie podlegają działania zainteresowanych wymagające co prawda określonych umiejętności i talentu, ale mające charakter odtwórczy.” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 r., III AUa 490/15, LEX nr 2051318).

- **wykonanie serii koncertów przez członka orkiestry pod kierunkiem dyrygenta** - umowa zlecenia,
- **recytacja wierszy** – umowa zlecenia.

Przygotowując umowę na wykonanie dzieła stanowiącego przedmiot praw autorskich, związanego z realizacją działań kulturalnych warto zadbać o przekazanie praw autorskich do dzieła lub licencji. Z doświadczenia wynika, że przy realizacji działań kulturalnych, tematyka ta niejednokrotnie sprawia trudności, także ze względu na specyficzne pojęcia, warto zatem nieco ją przybliżyć.

Kwestie związane z prawami autorskimi regulują w szczególności:

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2019.1231 t.j. z dnia 2019.07.03 ze zm.),
- ustawa z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U.2018.1293 z dnia 2018.07.04).

Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (ustawowa definicja utworu). W orzecznictwie wskazuje się słusznie: „Chodzi zatem

o kreacyjny, subiektywnie nowy, oryginalny wytwór intelektu, wywołany niepowtarzalną osobowością twórcy, który - wykonany przez kogoś innego - wyglądałby inaczej.” (wyrok SN z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 1096/00, Opublikowano: OSNC 2003/11/150).

Przesłanki (warunki) uznania za utwór wytworu niematerialnego są następujące:

- rezultat pracy człowieka (twórcy),
- przejaw działalności twórczej,
- indywidualny charakter (piętno osobiste),
- ustalenie (uzewnętrznienie, by możliwe było zapoznanie się z nim przez inne osoby i odróżnienie od innych dzieł).

Jako przykłady utworów stanowiących przedmiotów prawa autorskiego można wskazać:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- plastyczne,
- fotograficzne,
- lutnicze,
- wzornictwa przemysłowego,
- architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne,
- muzyczne i słowno-muzyczne,
- sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne,
- audiowizualne (w tym filmowe).

Nie stanowią utworu odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

Utworem może być na przykład fotografia artystyczna. Warto odwołać się do orzecznictwa, aby należycie zobrazować ten rodzaj utworu. „Przyjmuje się, że za „twórczość” w rozumieniu art. 1 ust. 1 Pr.aut. można uznać w dziedzinie fotografii artystycznej **świadomy wybór momentu fotografowania, punktu widzenia, kompozycji obrazu (kadrowania), oświetlenia, ustalenia głębi, ostrości i perspektywy, zastosowania efektów specjalnych oraz zabiegi zmierzające do nadania fotografii określonego charakteru, elementy te bowiem nadają fotografii indywidualne piętno, konieczne dla uznania istnienia utworu w rozumieniu Prawa autorskiego.** (...) W rozpoznawanej sprawie żaden z powyższych elementów twórczych nie zależał od **decyzji lub wyboru** powodów, a wyłącznie od decyzji pozwanego. Powodowie wykonywali jedynie obsługę sprzętu technicznego oraz, ściśle według wskazówek powoda, wykonywali samą czynność fotografowania. Czynili to bez wątplenia według swoich najlepszych umiejętności i wiedzy, jednak ich praca nie współdecydowała o ostatecznym kształcie dzieła, a czynności, które przy jego powstawaniu wykonywali, mógł wykonać ktoś inny z takim samym skutkiem dla efektu końcowego” (wyrok SN z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 1096/00, Opublikowano: OSNC 2003/11/150).

Wynika z tego, że niezmiernie istotny jest „pierwiastek twórczy”, a nie jedynie czynności techniczne dokonywane ściśle według wskazówek innej osoby. Warto zauważyć, że obecne zdjęcia paszportowe, legitymacyjne co do zasady nie stanowią fotografii artystycznej, a sposób wykonywania tych zdjęć w znacznej części wynika ze stosownego rozporządzenia.

Przyjmuje się, że brak utworu występuje, gdy brak jest zindywidualizowanej twórczości lub gdy występuje pewnego rodzaju cykliczność:

- zdjęcia wytwarzane wedle określonego wzorca (schematu), wynikającego np. z ustawy: fotografie do dokumentów tożsamości, legitymacji,
- zdjęcia służące celom badawczym, dokumentacyjnym i pogładowym, np. zdjęcia reprodukcyjne, rentgenowskie, katalogowe, ilustracje podręcznikowe itp. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19 lutego 2016 r. I ACa 955/15, LEX nr 1998958).
- organizowanie cyklicznych zajęć ceramicznych mających na celu rozwój kreatywności i sprawności manualnej dzieci; brak w umowie wyznacznika w postaci skonkretyzowanego przez strony umowy rezultatu (dzieła/utworu), obiektywnie weryfikowalnego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 września 2015 r. III AUa 913/14, LEX nr 1857220),
- Lektor języka obcego, nawet, gdy na bieżąco reaguje na potrzeby uczniów, nie tworzy indywidualnego dzieła autorskiego, ponieważ podejmowany przez niego proces „twórczy” jest bezpośrednio zależny od zachowania odbiorców. W takich okolicznościach lektor nie tworzy indywidualnie oznaczonego dzieła czy utworu, ale podejmuje staranne czynności w celu przekazania określonej wiedzy i realizacji wcześniej ustalonego planu zajęć, korzysta z wcześniej zgromadzonej wiedzy. Skoro działania lektora ewoluują w zależności od potrzeb i zdolności uczniów, nie sposób jest w tym przypadku mówić o uzgodnionym utworze, będącym przejawem twórczej działalności (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, z dnia 20 sierpnia 2015 r. III AUa 194/15, LEX nr 1794356).

Kim jest twórca/autor?

- Prawo autorskie przysługuje twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Nabycie praw autorskich przez twórcę następuje z mocy samego prawa wraz ze stworzeniem utworu.
- Istnieje domniemanie, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu. Jest nim jedynie osoba fizyczna, oznaczona co najmniej nazwiskiem.
- Dopóki twórca nie ujawnił swojego autorstwa, w wykonywaniu prawa autorskiego zastępuje go producent lub wydawca, a w razie ich braku - właściwa organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

Utwory pracownicze

- Umowa o pracę może przewidywać, że w trakcie trwania stosunku pracy autorskie prawa majątkowe do wszystkich utworów pracownika lub wszystkich utworów określonego rodzaju przechodzą na rzecz pracodawcy w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron. Pracownikowi nie przysługuje odrębne wynagrodzenie z tytułu stworzenia utworu pracowniczego oraz przekazania go pracodawcy.
- Jeżeli pracodawca, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania utworu przeznaczonego w umowie o pracę do rozpowszechnienia, twórca może wyznaczyć pracodawcy na piśmie odpowiedni termin na rozpowszechnienie utworu z tym

skutkiem, że po jego bezskutecznym upływie prawa uzyskane przez pracodawcę wraz z własnością przedmiotu, na którym utwór utrwalono, powracają do twórcy, chyba że umowa stanowi inaczej. Strony mogą określić inny termin na przystąpienie do rozpowszechniania utworu. (art. 12 ust. 2 ustawy pr. aut.)

- Co do zasady, z chwilą przyjęcia utworu pracodawca nabywa własność przedmiotu, na którym utwór utrwalono. Złożenie oświadczenia o przyjęciu utworu przez pracodawcę prowadzi do nabycia przez niego autorskich praw majątkowych w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.

Utwory pracownicze - programy komputerowe:

- Generalnie programy komputerowe podlegają ochronie jak (tak naprawdę jako) utwory literackie. Cechuje je samodzielność i oryginalność, niebanalność. Nabycie następuje z mocy prawa wraz ze stworzeniem programu komputerowego.
- Prawa majątkowe do programu komputerowego stworzonego przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy przysługują pracodawcy. Dopuszczalne są postanowienia przeciwne przewidziane umową stron.
- Co do zasady autorskie prawa majątkowe do programu komputerowego obejmują prawo do:
 - 1) trwałego lub czasowego zwielokrotnienia programu komputerowego w całości lub w części jakimikolwiek środkami i w jakiegokolwiek formie; w zakresie, w którym dla wprowadzania, wyświetlania, stosowania, przekazywania

i przechowywania programu komputerowego niezbędne jest jego zwielokrotnienie, czynności te wymagają zgody uprawnionego;

2) tłumaczenia, przystosowywania, zmiany układu lub jakichkolwiek innych zmian w programie komputerowym, z zachowaniem praw osoby, która tych zmian dokonała;

3) rozpowszechniania, w tym użyczenia lub najmu, programu komputerowego lub jego kopii.

(art. 74 ustawy pr. aut.)

Prawa osobiste:

Autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

- 1) autorstwa utworu;
- 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;
- 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu (możliwość weryfikacji, czy utwór jest udostępniany w zaakceptowanej przez niego postaci; zgodny z charakterem i przeznaczeniem utworu oraz przyjętymi zwyczajami).

Prawa osobiste chronią stosunek twórcy do dzieła, czyli więź emocjonalną z utworem, jaka nawiązuje się pomiędzy autorem a jego dziełem, stanowiącym płód jego umysłu z racji pozostawienia w dziele tzw. piętna lub znamiona jego

indywidualności (tak: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 maja 2018 r. I ACa 1023/17, LEX nr 2514522). Prawa osobiste są w tak szczególny sposób związane z osobą twórcy, że nie można się ich ani zrzec, ani zbyć. Jednak w praktyce spotyka się umowy, w których twórca dzieła zrzeka się decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności i prawo to zbywa.

Autorskie prawa majątkowe

to prawa majątkowe, które są zbywalne np. poprzez sprzedaż, darowiznę i mogą być przedmiotem obrotu, w tym podlegają także dziedziczeniu. Co do zasady, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Czas trwania autorskich praw majątkowych

Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, autorskie prawa majątkowe wygasną z upływem lat siedemdziesięciu:

- 1) od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich - od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych;
- 2) w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany - od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość;
- 3) w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca - od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony - od daty jego ustalenia;

4) w odniesieniu do utworu audiowizualnego - od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego;

5) w odniesieniu do utworu słowno-muzycznego, jeżeli utwór słowny i utwór muzyczny zostały stworzone specjalnie dla danego utworu słowno-muzycznego - od śmierci później zmarłej z wymienionych osób: autora utworu słownego albo kompozytora utworu muzycznego. (art. 36 ustawy pr. aut.)

Jak liczyć upływ 70 lat:

- Przy liczeniu terminu od rozpowszechnienia utworu, który był rozpowszechniany w częściach lub fragmentach, termin oblicza się odrębnie od rozpowszechnienia danej części lub danego fragmentu.

Przejęcie autorskich praw majątkowych i udzielanie licencji (umowy przenoszące i licencyjne)

- Prawa majątkowe autorskie są zbywalne. Umowa, w której twórca zbywa prawa do wszystkich utworów lub utworów określonego rodzaju, które dopiero mają powstać w przyszłości, jest w tej części nieważna.
- Wymóg formy pisemnej pod rygorem nieważności.
- Umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych lub umowa licencyjna, obejmuje pola eksploatacji wyraźnie w niej wymienione. Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje odrębne wynagrodzenie za korzystanie

- z utworu na każdym odrębnym polu eksploatacji. Warto zatem w umowie dać zapis, że wynagrodzenie umowne obejmuje wszystkie pola eksploatacji określone w umowie.
- Nabywca oryginału utworu jest obowiązany udostępnić go twórcy w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do wykonywania prawa autorskiego. Chroni to więc twórcy z dziełem.

Pola eksploatacji

Art. 50 ustawy pr. aut. Odrębne pola eksploatacji stanowią w szczególności:

- 1) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu - wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową;
- 2) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono - wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy;
- 3) w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt 2 - publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym.

Określenie w umowie pól eksploatacji - przykład

1. Wykonawca oświadcza, że będzie posiadał wszelkie autorskie prawa majątkowe do *całej dokumentacji/całego dzieła*, która powstała w związku i w wyniku wykonania

niniejszej Umowy, zarówno wykonanej bezpośrednio przez Wykonawcę jak i ewentualnych podwykonawców.

2. W ramach wynagrodzenia, o którym mowa w § umowy Wykonawca przenosi na Zamawiającego, bez żadnych dodatkowych oświadczeń i wynagrodzeń, autorskie prawa zależne i majątkowe do dokumentacji, o której mowa w ust. 1 na następujących polach eksploatacji:

1) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania dokumentacji, jej części albo fragmentów - wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy dokumentacji, jej części albo fragmentów, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową, kopiowania, utrwalenia i zwielokrotnienia wszelkimi znanymi technikami, w tym cyfrowymi, elektronicznymi, wszelkimi technikami video, technikami poligraficznymi,

2) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których dokumentację utrwalono - wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem, dzierżawa, leasing lub inne formy odpłatnego lub nieodpłatnego korzystania z dokumentacji, wprowadzenie do pamięci komputera i wyświetlania jej na stacjonarnych lub przenośnych urządzeniach elektronicznych (w szczególności na komputerach PC, notebookach, padach, innych urządzeniach przenośnych, ekranach telefonów komórkowych, tablicach reklamowych, ekranach kinowych, wielkoformatowych ekranach),

3) w zakresie rozpowszechniania dokumentacji w sposób inny niż określony w pkt 2 - publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie, nadawanie, reemitowanie, publiczne udostępnienie w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niej dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym, przesyłanie

przez Internet, udostępnienia w Internecie poprzez umieszczenie na stronach WWW, wprowadzanie do pamięci komputera, udostępnianie za pośrednictwem sieci komputerowej

4) wykorzystanie w zakresie realizacji robót budowlanych na podstawie zrealizowanego przedmiotu niniejszej umowy.

3. W ramach wynagrodzenia, o którym mowa w § ..umowy Wykonawca wyraża także zgodę na wykonywanie oraz nieograniczone zlecenie wykonywania praw zależnych przez Zamawiającego do dokumentacji będącej przedmiotem niniejszej umowy w zakresie pól eksploatacji określonych w ust. 2.

4. Wykonawca udziela Zamawiającemu nieodwołalnej zgody na dokonywanie przez Zamawiającego (lub osób działających na jego zlecenie) dowolnych zmian w przedmiotach, do których Zamawiający nabył majątkowe prawa autorskie na podstawie niniejszej umowy.

5. Majątkowe prawa autorskie i zależne do całej dokumentacji, która powstała w wyniku wykonania niniejszej Umowy przechodzą na Zamawiającego z chwilą podpisania przez Strony protokołu odbioru.

6. Wykonawca upoważnia Zamawiającego w ramach wynagrodzenia, o którym mowa § ..., bez żadnych dodatkowych oświadczeń i wynagrodzeń, do wykonywania autorskich praw osobistych w zakresie: prawa do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu, udostępnienia utworu bez wskazania autorstwa oraz prawa na naruszenie integralności utworu, w tym treści i formy utworu – zgodnie z potrzebami Zamawiającego,

7. Wykonawca zobowiązuje się do niewykonywania autorskich praw osobistych przysługujących Wykonawcy do utworu.

8. Z chwilą przekazania dokumentacji Zamawiającemu, Zamawiający nabywa własność wszystkich egzemplarzy nośników, na których dokumentacja została utrwalona.

9. Wykonawca zobowiązuje się, że wykonując przedmiot umowy nie naruszy praw majątkowych osób trzecich i przekaże Zamawiającemu dokumenty i zapisy w stanie wolnym do obciążeń prawami osób trzecich.

10. Wykonawca jest odpowiedzialny względem Zamawiającego za wszelkie wady prawne, a w szczególności za ewentualne roszczenia osób trzecich wynikające z naruszenia praw własności intelektualnej, w tym

za nieprzestrzeganie przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. ...) w związku z wykonywaniem przedmiotu umowy.

11. W przypadku wystąpienia przeciwko Zamawiającemu osób trzecich z roszczeniami dotyczącymi korzystania z dokumentacji Wykonawca po zawiadomieniu go o tym fakcie zobowiązuje się niezwłocznie przystąpić

do wyjaśnienia sprawy na własny koszt, a nadto w przypadku zasadności zgłoszonych roszczeń lub w razie zasądzenia ich przez sąd, w całości je zaspokoi.

Warto pamiętać, że w umowie można zmodyfikować ww. zapis przewidując, że prawa autorskie zostają przenoszone nieodpłatnie.

Licencja

- Generalnie uprawnia do korzystania z utworu w okresie pięciu lat na terytorium państwa, w którym licencjodawca ma swoją siedzibę, chyba że w umowie postanowiono inaczej. Licencję udzieloną na okres dłuższy niż pięć lat

uważa się, po upływie tego terminu, za udzieloną na czas nieoznaczony.

- W umowie należy wymienić pola eksploatacji z dokładnym określeniem zakresu, miejsca i czasu tego korzystania.
- Jeżeli umowa nie zastrzega wyłączności korzystania z utworu w określony sposób (licencja wyłączna), udzielenie licencji nie ogranicza udzielenia przez twórcę upoważnienia innym osobom do korzystania z utworu na tym samym polu eksploatacji (licencja niewyłączna). Z reguły udzielenie licencji niewyłącznej powinno być tańsze, co pozwala na oszczędności przy wydatkowaniu środków publicznych.
- Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, licencjodawca nie może upoważnić innej osoby do korzystania z utworu w zakresie uzyskanej licencji. Warto przewidzieć takie uprawnienie w umowie.
- Umowa licencyjna wyłączna wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.

Przykładowy zapis umowny dotyczący licencji:

- Na mocy niniejszej umowy *Licencjodawca* udziela *Licencjodawcy*, nieodpłatnie bez żadnych dodatkowych oświadczeń i wynagrodzeń, licencji niewyłącznej, na czas nieokreślony, do wykorzystywania dzieła na terenie Polski oraz poza jej granicami
- na wszystkich polach eksploatacji przewidzianych w art. 50 ustawy z dnia 4 lutego
- 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. ...), w szczególności: w zakresie utrwalania i zwielokrotniania – wytwarzanie określonej techniką

egzemplarzy, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową, kopiowania, utrwalenia i zwielokrotnienia wszelkimi znanymi technikami, w tym cyfrowymi, elektronicznymi, wszelkimi technikami video, technikami poligraficznymi a także w zakresie:

- zwielokrotniania, utrwalania, wykorzystania w wydawnictwach, materiałach i działaniach promocyjnych;
- zwielokrotniania, utrwalania, wykorzystania w Internecie, telewizji;
- zwielokrotniania, utrwalania, wykorzystania w reklamie; w zakresie rozpowszechniania dzieł w sposób inny niż określony powyżej – publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtwarzanie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym (w tym w sieci Internet).
-
- Udzielenie licencji, o której mowa w niniejszym paragrafie następuje
- z chwilą przekazania przez Licencjodawcę zdjęć.
- Licencjodawca zobowiązuje się przekazać zdjęcia
- w formacie.....do dnia
- Licencjobiorca może wykorzystać dzieła wyłącznie na potrzeby wystawy „.....”.

Podczas realizacji działań kulturalnych istotna jest także wiedza w następującym zakresie:

Prawo cytatu:

Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość **urywki rozpowszechnionych** utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory **w całości**, w zakresie uzasadnionym **celami cytatu**, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości.

- Drobny utwór: brak definicji, ale w orzecznictwie uznaje się, że czynnikiem decydującym o uznaniu danego utworu za należący do tej kategorii będzie głównie „rozmiar” rozumiany jako objętość, wielkość, czas trwania, podlegający relatywizacji w odniesieniu do konkretnej kategorii utworów (por. wyrok SA w Krakowie z dnia 10 czerwca 2016 r., I ACa 275/16, LEX nr 2096219).
- SN w wyroku z 23.11.2004 r. (I CK 232/04, OSNC 2005/11, poz. 195) wskazał: „ze względu na różnorodność stanów faktycznych nie jest możliwe stworzenie ogólnej reguły, określającej proporcje utworu przejmowanego do utworu własnego, w każdym razie jednak, jak przyjmuje się w literaturze przedmiotu, cytaty w stosunku do całości musi pełnić rolę podrzędną”.

Przemówienia, publiczne wystąpienia, wykłady:

Dozwolone jest korzystanie w granicach uzasadnionych **celem informacji z przemówień politycznych i mów wygłoszonych na publicznych rozprawach** oraz z fragmentów publicznych wystąpień, **wykładów**, kazań. Nie stanowi to jednak upoważnienia do publikacji zbiorów tego rodzaju utworów.

Uprawnionym do dozwolonego użytku mów, jest każdy, **kto korzysta z nich w celu informacyjnym**, w granicach

wyznaczonych przez ten cel. Dozwolone jest udostępnianie fragmentów wykładu nagranych przez jego uczestnika, innym zainteresowanych studentów.

Wykład to nie tylko wykład akademicki, można tu zaliczyć każdą rozbudowaną przemowę, mającą na celu rozpowszechnianie wiedzy.

Dozwolony użytek utworów podczas ceremonii i uroczystości

- Dozwolone jest korzystanie z utworów podczas ceremonii religijnych oraz oficjalnych uroczystości organizowanych przez władze publiczne, pod warunkiem, że nie łączy się z tym osiągnięcie korzyści majątkowej.
- Dozwolone jest nieodpłatnie publiczne wykonywanie/ odtwarzanie przy pomocy urządzeń lub nośników znajdujących się w tym samym miejscu co publiczność rozpowszechnione utwory podczas imprez szkolnych oraz akademickich, pod warunkiem, że nie łączy się z tym osiągnięcie pośrednio lub bezpośrednio korzyści majątkowej i artyści wykonawcy oraz osoby odtwarzające utwory nie otrzymują wynagrodzenia.
- W/w nie dotyczy korzystania z utworów podczas imprez reklamowych, promocyjnych i wyborczych.
- Okazjonalne wykonywanie utworów na żywo (nie cyklicznie), ale to poglądy tylko części doktryny.
- Wykorzystanie utworu nie może naruszać autorskich praw osobistych. Autora należy wskazać np. z zapowiedzi, programie.

Granice dozwolonego użytku

- Właściciel egzemplarza utworu plastycznego może go wystawiać publicznie, pod warunkiem, że nie łączy się z tym osiąganie korzyści majątkowych.
- Należy wymienić z imienia i nazwiska twórcę oraz źródło. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości. Twórcy nie przysługuje wówczas prawo do wynagrodzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.
- Dozwolony użytek nie może jednak naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słusne interesy twórcy.
- „W przypadku dzieł plastycznych prawo cytatu należy stosować wyjątkowo ostrożnie. Nie może on na przykład uzasadniać reprodukcji takich dzieł w wydawnictwach o charakterze albumowym, w tym w wydaniach albumowych „ukrytych” pod szyldem opracowań krytycznych, w których komentarz jest lakoniczny a analiza pobieżna.” (wyrok SA w Warszawie z dnia 26 października 2017 r., I ACa 1159/16, LEX nr 2412805).

Zezwolenie na rozpowszechnianie wizerunku

1. Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. W braku wyraźnego zastrzeżenia zezwolenie nie jest wymagane, jeżeli osoba ta otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie. Warto w takim przypadku udokumentować otrzymanie takiej zapłaty.

2. Zezwolenia nie wymaga rozpowszechnianie wizerunku:

- osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych;
- osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza. (por. art. 81 pr. aut.)

Granice zgody – orzecznictwo

„(...) osoba jej udzielająca musi mieć pełną świadomość nie tylko formy przedstawienia jej wizerunku, ale także miejsca i czasu publikacji, zestawienia z innymi wizerunkami i towarzyszącego komentarza. Udział w imprezie publicznej oznacza zgodę na publikację wizerunku w związku z ową imprezą, nie oznacza natomiast zgody na rozpowszechnianie tego wizerunku w innych celach z taką imprezą nie związanych. (...) **Wcześniej udzielona zgoda matki małoletnich nie była wystarczająca w przypadku sprzeciwu ojca.** Wprawdzie zgodnie z art. 98 k.r.o., jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka, a więc ustawodawca wprowadził zasadę samodzielnej reprezentacji dziecka przez każdego z rodziców posiadających władzę rodzicielską, jednak w braku porozumienia między rodzicami, w sytuacji gdy chodzi o rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka, zgoda jednego z rodziców nie jest wystarczająca. Publikacja wizerunku dziecka w określonym miejscu czasie i w zestawieniu z określonym materiałem prasowym należy do istotnych spraw dziecka, zatem w przypadku sporu pomiędzy rodzicami, zgodnie z art. 97 § 2 k.r.o. rozstrzygnąć powinien sąd opiekuńczy. Zarzut naruszenia przez sąd I instancji art. 98 § 1 k.r.o. i art. 97 § 2 k.r.o.

jest zatem nieuzasadniony.” (wyrok SA w Warszawie z dnia 4 lipca 2018 r. V ACa 484/17, LEX nr 2531598).

Własny i cudzy wygląd – orzecznictwo

- „osoba fizyczna nie posiada praw autorskich do swojego własnego wyglądu, wizerunku, oraz że wynagrodzenie za korzystanie z wizerunku nie jest wynagrodzeniem za korzystanie z praw autorskich lub za rozporządzanie nimi. Prawa autorskie dotyczą utworu, a więc nie wizerunku danej osoby lecz jego przedstawienia w określonej formie będącej utworem w rozumieniu tego prawa. Wizerunek danej osoby staje się utworem, będącym przedmiotem prawa autorskiego, dopiero wówczas, gdy stanowi przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia ([art. 1 ust. 1](#) prawa autorskiego). Prawo do wizerunku, a więc własnego wyglądu, nie jest również prawem pokrewnym w rozumieniu ustawy o prawie autorskim, skoro niewątpliwie nie stanowi artystycznego wykonania utworu lub dzieła sztuki ludowej ([art. 85 ust. 1](#) ustawy o prawie autorskim).” (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 1 sierpnia 2012 r. I SA/GI 873/11, LEX nr 1217885).
- „Dla zastosowania art. 81 ust. 2 pkt 2 ustawy prawo autorskie i prawa pokrewne **rozstrzygające znaczenie ma ustalenie w strukturze przedstawienia relacji między wizerunkiem osoby domagającej się ochrony a pozostałymi elementami jego treści. Co za tym idzie rozpowszechnianie wizerunku nie wymaga zezwolenia, jeśli stanowi on jedynie element akcydentalny lub**

akcesoryjny przedstawionej całości, tzn. w razie usunięcia wizerunku nie zmieniłby się przedmiot i charakter przedstawienia.” (wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 30 stycznia 2014 r. (sygn. I ACa 1452/13, LEX nr 1425612). Stosownie bowiem do art. 81 ust. 2 pkt. 2 ww. ustawy zezwolenia nie wymaga rozpowszechnianie wizerunku osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza.

Realizując działania kulturalne warto zatem zadbać o to, aby osoby uczestniczące w wydarzeniach np. z warsztatów w domu kultury, wyraziły pisemną zgodę na publikację wizerunku, tak aby uniknąć ewentualnych wątpliwości.

Przykładowa zgoda:

Wyrażam zgodę na nieodpłatne zamieszczenie przez instytucję kultury (nazwa, adres) mojego wizerunku utrwalonego w dniu podczas warsztatów teatralnych organizowanych przez w, których byłem/am uczestnikiem, na stronie internetowej instytucji kultury w celu

Zostałem/am poinformowany/a, że udzielona przeze mnie zgoda jest dobrowolna i przysługuje mi prawo do jej cofnięcia.

Wyżej poruszone kwestie z całą pewnością nie wyczerpują całości tematyki związanej z realizacją działań kulturalnych, stanowić jednak mogą punkt wyjścia do rozszerzenia wiedzy z zakresu realizacji działań kulturalnych i ich ram prawnych.

MAŁGORZATA NIEZGODA-KAMIŃSKA

Radca prawny wpisany na listę Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie, pracownik Muzeum Narodowego w Lublinie. Prowadzi własną Kancelarię Radcy Prawnego i współpracuje z Kancelarią Radcy Prawnego Piotra Wojnowskiego. Autorka i współautorka ponad 300 publikacji z zakresu prawa zamówień publicznych, prawa cywilnego, prawa budowlanego.

WYDAWCA

SPOTKANIA
KULTUR

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. lubelskie

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Bardzo Młoda Kultura 2019-2021.

PATRONAT HONOROWY

Patronat Marszałka
Województwa Lubelskiego
Jarostawa Stawiarskiego